

Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет педагогічної освіти та соціальної роботи
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

	СИЛАБУС НОРМАТИВНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «Інклюзивна освіта» Ступінь вищої освіти – Бакалавр Спеціальність <u>014 Середня освіта</u> (Хімія) Освітньо-професійна програма <u>Середня освіта. Хімія</u> Рік навчання <u>3, семестр 5</u> Форма навчання <u>денна</u> Кількість кредитів ЄКТС <u>3</u> Мова викладання <u>українська</u>
Лектор курсу Контактна інформація лектора (e-mail)	Кузава Ірина Борисівна Kuzava.Irina@vnu.edu.ua

І. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	01. Освіта/педагогіка 014 Середня освіта (Хімія) ОПП Середня освіта. Хімія перший (бакалаврський)	Нормативна
Кількість годин / кредитів 90/3		Рік навчання 3
		Семестр 5
		Лекції 16 год.
		Практичні 20 год
ІНДЗ: немає		Лабораторні немає
		Самостійна робота 48год.
Консультації 6 год. _____		
Форма контролю: залік		
Мова навчання українська		

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

Прізвище, ім'я та по батькові *Кузава Ірина Борисівна*
Науковий ступінь *Доктор педагогічних наук*
Вчене звання *Доцент*
Посада *Завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти*
Контактна інформація +38(095) 6062346, Kuzava.Irina@vnu.edu.ua
Дні занять Згідно розклада (<http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>)

III. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

1. Анотація курсу.

Силабус із навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта» є нормативним документом Волинського національного університету імені Лесі Українки, який розроблений кафедрою спеціальної та інклюзивної освіти відповідно до навчального плану та освітньо-професійної програми «Середня освіта. Хімія. підготовки здобувачів вищої освіти зі спеціалізації 014 Середня освіта (Хімія).» Силабус укладено згідно з вимогами Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС). Він визначає обсяги знань, які повинен опанувати здобувач першого (бакалаврського) рівня відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни «Інклюзивна освіта», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти.

Навчальна дисципліна «Інклюзивна освіта» належить до циклу нормативних дисциплін професійної підготовки бакалаврської освітньо-професійної програми «Середня освіта. Хімія» і має за мету надання студентам знань та вмінь організації інклюзії у закладах загальної середньої освіти.

Зміст дисципліни розроблено на основі відповідних положень щодо підготовки фахівців у сфері спеціальної освіти, норм та традицій вищої університетської освіти, а також профілю освітньо-професійної програми.

З метою контролю ефективності застосування дисципліни передбачається проведення контрольних робіт, тестів, співбесід та вирішення завдань у змодельованих ситуаціях.

2. *Пререквізити:* Педагогіка (Сучасні педагогічні технології, Методика виховної роботи), Психологія (Основи психології, Вікова, педагогічна та спеціальна психологія)

3. *Мета навчальної дисципліни* полягає в засвоєнні філософських, нормативно-правових та організаційних основ інклюзивної освіти; здійсненні особистісно-мотиваційної, когнітивної та практичної підготовки бакалаврів середньої освіти зі спеціалізації «Середня освіта. Хімія» до реалізації інклюзивної моделі освіти в Україні.

4. Завдання дисципліни:

– на основі аналізу провідних концептуально-методологічних підходів сформувані і систематизувати наукові уявлення майбутніх вчителів фізичної культури ЗЗСО базової школи закладу загальної середньої освіти про загальні тенденції розвитку інклюзивної освіти у світі та в Україні;

– сформувані практичні навички і уміння визначати зміст, методи і оптимальні структурно-організаційні форми здійснення професійної діяльності бакалаврів середньої освіти зі спеціалізації «Середня освіта. Хімія» у закладах з інклюзивним навчанням;

– сформувані у студентів уявлення про побудову стратегій взаємодії з батьками вихованців з порушеннями психофізичного розвитку та спеціалістами, а також щодо професійно важливих властивостей особистості вчителя хімії ЗЗСО базової школи закладу загальної середньої освіти;

– виробити навички командної роботи при навчанні та вихованні учнів із особливостями психофізичного розвитку в закладах загальної середньої освіти.

5. Результати навчання (компетентності).

Загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина України.

ЗК 2. Здатність узагальнювати основні категорії предметної області в контексті загальноісторичного процесу.

ЗК 3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 4. Здатність працювати в команді.

ЗК 5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК 7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 9. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК 10. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

Спеціальні (фахові) компетентності

ФК 1. Здатність до формування в учнів ключових і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків, відповідно до вимог стандарту базової середньої освіти.

ФК 2. Володіння основами цілепокладання, планування та проєктування процесу навчання учнів.

ФК 3. Здатність здійснювати об'єктивний контроль та оцінювання рівня навчальних досягнень учнів.

ФК 4. Здатність до пошуку ефективних шляхів пробудження внутрішніх мотивів дитини до саморозвитку (самовизначення, зацікавлення, усвідомленого ставлення до навчання).

ФК 5. Забезпечення охорони життя і здоров'я учнів (у тому числі з особливими потребами), їхньої рухової активності в освітньому процесі та позаурочній діяльності.

ФК 6. Здатність здійснювати виховання на уроках і в позакласній роботі, виконувати педагогічний супровід процесів соціалізації учнів та формування їхньої культури.

ФК 7. Здатність до критичного аналізу, діагностики та корекції власної педагогічної діяльності, оцінки педагогічного досвіду., надавати першу медичну допомогу та забезпечувати охорону життя.

ФК 13. Здатність здійснювати добір методів і засобів навчання хімії, спрямованих на розвиток здібностей учнів, на основі психолого-педагогічної характеристики класу.

ФК 17. Здатність соціально, відповідально та свідомо мотивувати людей, рухатися до спільної мети.

Програмні результати навчання

ПРН 2. Знає загальні закономірності розвитку особистості, прояви особистісних якостей, вікові особливості учнів, психологію та основні закономірності сімейних відносин.

ПРН 3. Знає та розуміє принципи, сучасні методи, основні методичні прийоми, форми організації навчання певному предмету в закладах загальної середньої освіти (рівень базової середньої освіти).

ПРН 4. Знає та розуміє індивідуальні особливості навчання різнорідних груп учнів, демонструє готовність застосовувати диференційні підходи до їх навчання, організовувати освітній процес з урахуванням їх особливих потреб.

ПРН 5. Оперує базовими категоріями та поняттями спеціальності;

ПРН 6. Добирає і застосовує сучасні освітні технології для формування в учнів предметних компетентностей та здійснює самоаналіз ефективності уроків.

ПРН 7. Володіє формами і методами виховання учнів на уроках і в позакласній роботі, вміє відслідковувати динаміку особистісного розвитку дитини.

ПРН 8. Здатний проектувати психологічно безпечне й комфортне освітнє середовище, ефективно працювати автономно та в команді, організовувати співпрацю учнів та комунікацію з їхніми батьками.

ПРН 10. Здатний відповідально управляти комплексними діями і проектами учнів, які спонукають їх до самостійного прийняття рішень, подолання труднощів, прояву поваги до інтелектуальної праці та її результатів.

ПРН 11. Усвідомлює цінність захисту незалежності, територіальної цілісності та демократичного устрою України.

ПРН 28. Знає, аналізує, узагальнює світові інновації у навчанні хімії та наукових дослідженнях для їх адаптації і використання у власній практиці.

6. Структура навчальної дисципліни.

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Лаб.	Конс.	Сам. роб.	*Форма контролю / Бали
Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні та нормативно-правові засади інклюзивної освіти							
Тема 1. Загальні питання інклюзивної освіти Концептуальні засади процесу інклюзії загальної та спеціальної освіти. Загальна характеристика моделей інклюзивної освіти учнів, які потребують корекції психофізичного розвитку. Діти, що потребують корекції психофізичного розвитку, як суб'єкти інклюзивної освіти. Вплив інклюзивної освіти на розвиток та соціалізацію учнів, які потребують корекції психофізичного розвитку.	10	2	2	-	-	6	ДС/4
Тема 2. Законодавче, нормативно-правове та методичне забезпечення інклюзивної освіти дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку Аналіз міжнародного законодавства у галузі інклюзивної освіти. Нормативно-правова база щодо організації інклюзивної освіти у закладах загальної середньої освіти України.	9	1	2	-	-	6	ДС/4
Тема 3. Історія розвитку інклюзивної освіти у психолого-педагогічній науці Загальна характеристика зарубіжних науково-практичних підходів щодо інклюзивної освіти вихованців, які потребують корекції психофізичного розвитку. Аналіз досвіду країн Північної Америки, Європи та пострадянського простору щодо розвитку	9	1	2	-	-	6	ДБ/4

інклюзивної освіти учнів, які потребують корекції психофізичного розвитку.							
Змістовий модуль 2. Сучасна практика організації інклюзивної освіти в Україні							
Тема 4. Умови організації інклюзивної освіти та їх вплив на корекцію психофізичного розвитку дитини. Аналіз сучасних шляхів впровадження інклюзивної освіти у вітчизняній системі середньої школи. Створення в закладі загальної середньої освіти адаптованого корекційно-розвивального середовища, що забезпечує повноцінне включення та особистісну самореалізацію учнів з психофізичними порушеннями. Особливості медико-психолого-педагогічного супроводу учнів, які потребують корекції психофізичного розвитку. Специфіка моніторингу індивідуальних досягнень учнів із психофізичними порушеннями в умовах інклюзивного навчання. Підготовка педагогічних кадрів для реалізації інклюзивної освіти.	7	1	2	-	-	4	ДБ/4
Тема 5. Особливості організації корекційно-розвивального середовища, його зміст, структура і роль у формуванні особистості учнів, які потребують корекції психофізичного розвитку. Поняття про освітнє, корекційне та інклюзивне середовище. Роль корекційно-розвивального середовища у формуванні особистості дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку. Зміст, структура і роль корекційно-	8	1	2	-	1	4	ДС/4

розвивального середовища у формуванні особистості учнів із порушеннями психофізичного розвитку. Основні компоненти інклюзивного середовища: безбар'єрне фізичне і психічне середовище, нормативно-правове, фінансове та програмно-методичне забезпечення освітнього процесу; спеціальні умови навчання і виховання, які необхідні для повноцінного фізичного, психічного, естетичного та соціального розвитку, організаційні, кадрові та культурно-інформаційні ресурси навчально-виховного закладу, його науково-дослідницький і духовно-моральний потенціал; моніторингово-консультативний та корекційно-розвивальний компоненти.							
Тема 6. Роль батьків у інклюзивному процесі. Партнерство між родиною і закладом загальної освіти як необхідна передумова успішної інклюзії. Права батьків. Комунікація з батьками, налагодження стосунків. Погляди батьків на освіту. Приклади справжньої та змістовної праці з батьками.	9	2	2	-	1	4	РМГ/4
Тема 7. Корекційно-розвивальна робота як складова інклюзивного навчання. Корекційно-розвивальна робота та її значення при навчанні учня з особливим потребами. Співробітництво з колегами: вчителями, психологами, логопедами, адміністрацією навчального закладу, асистентами вчителів та ін. Розуміння роботи та ролі	9	2	2	-	1	4	РМГ/4

інших фахівців, а також місця вихователя у динамічній системі. Комунікація з іншими фахівцями та командний підхід до навчання дітей з особливими освітніми потребами.							
Тема 8. Оцінювання навчальних досягнень учнів із особливостями психофізичного розвитку. Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесів. Складання індивідуального навчального плану. Модифікація та адаптація курикулуму	9	2	2	-	1	4	РМГ/4
ТЕМА 9. Організація професійної діяльності вчителя хімії для базової школи в умовах інклюзивного навчання. Співробітництво та основні принципи вчителя хімії ЗЗСО для базової школи командного підходу. Місце у структурі професійного співробітництва в інклюзивному навчальному закладі. Професійне співробітництво як одна з основних умов ефективного інклюзивного навчання і виховання учнів із психофізичними порушеннями. Науково-методичне забезпечення інклюзивної освіти в практиці роботи ЗЗСО. Професійна готовність майбутнього вчителя хімії ЗЗСО для базової школи до інклюзивної освіти. Професійне співробітництво як сучасна тенденція організації освітнього процесу. Психолого-педагогічні особливості професійного співробітництва. Організація професійного співробітництва в	9	2	2	-	1	4	ДБ/2, ДС/2

інклюзивному закладі. Організація діяльності міждисциплінарної команди фахівців. Специфіка співробітництва різних фахівців в інклюзивному ЗЗСО. Місце вчителя хімії ЗЗСО для базової школи у структурі професійного співробітництва .							
Тема 10. Корекційно-педагогічний супровід учнів із порушеннями психофізичного розвитку в умовах інклюзивного процесу в закладі загальної середньої освіти. Значення корекційно-педагогічного супроводу дітей, які мають особливі потреби, в інклюзивних ЗЗСО. Завдання і зміст корекційно-педагогічного супроводу в умовах інклюзивного навчання. Алгоритм діяльності вчителя хімії ЗЗСО базової школи в закладі з інклюзивним навчанням. Створення сприятливого навчально-розвивального інклюзивного середовища. Модель корекційно-педагогічної діяльності вчителя хімії ЗЗСО базової школи в освітньому просторі загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним навчанням.	11	2	2	-	1	6	ДС/4
Разом	90	16	20	-	6	48	40
Види підсумкових робіт (за потреби, на розсуд викладача, кафедри)							60
Модульна контрольна робота 1							30
Модульна контрольна робота 2							30

*Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач / кейсів, ІНДЗ / ІРС – індивідуальне завдання / індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР / КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

IV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Відвідування занять дає можливість отримати задекларовані загальні та фахові компетентності, вчасно і якісно виконати завдання.

Навчальні досягнення студентів із дисципліни "Інклюзивна освіта" оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів здійснюється з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу. Реферативні дослідження, творчі завдання, конспекти презентації, анотації прочитаної додаткової літератури, есе тощо, які виконує студент за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на практичних заняттях.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на практичних заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання навчальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється з використанням роздрукованих завдань, тестів або в режимі комп'ютерної діагностики.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

У форс-мажорних ситуаціях навчання може проходити також в он-лайн формі (за погодженням з деканатом). Вимоги до студентів залишаються такими ж.

Академічна доброчесність: виконані завдання студентів мають бути їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикавання джерел, списування, втручання в роботу інших осіб є прикладами можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Політика щодо дедлайнів та перескладання: роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (з кожної теми віднімається один бал від отриманого).

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Оцінювання здійснюється відповідно до Положення про оцінювання навчальних досягнень студентів за кредитно-модульною системою.
<https://ed.vnu.edu.ua/upload/docs/34/d57a3defea8df2754eb8599a0234845e.pdf>

Формою підсумкового контролю є залік.

У випадку незадовільної підсумкової оцінки (менше 60 балів), або за бажанням підвищити рейтинг, студент складає залік в усній формі. Результати модульної контрольної роботи скасовуються. Максимальна кількість балів при складанні заліку 60 балів. Якщо студент набирає за результатами поточного і модульного контролю менше 60 балів, залік він складає повторно.

VI. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 – 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 – 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

VII. ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ З КУРСУ «ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА»

1. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, понятійно-термінологічні визначення та основні принципи.

2. Інклюзія – стратегія міжнародного законодавства.

3. Українське законодавство та нормативно-правові акти в галузі спеціальної та інклюзивної освіти.

4. Характеристика спеціальної освіти в Україні.

5. Загальноосвітні заклади як кадровий та навчально-методичний ресурс інклюзивної освіти.

6. Класифікація порушень психофізичного розвитку у дітей в Україні та в розвинених країнах світу.

7. Основні напрями модернізації освітньої галузі.

8. Огляд сучасних українських та міжнародних досліджень у галузі освіти дітей з особливими потребами.

9. Роль батьків у інклюзивному процесі.

10. Партнерство між родиною і школою як необхідна передумова успішної інклюзії. Права батьків.

11. Комунікація з батьками, налагодження стосунків.

12. Погляди батьків на освіту. Приклади справжньої та змістовної праці з батьками.

13. Корекційно-розвивальна робота та її значення при навчанні учня із особливими освітніми потребами.

14. Співробітництво з колегами: вчителями, психологами, логопедами, адміністрацією навчального закладу, асистентами вчителів та ін.

15. Розуміння роботи та ролі інших фахівців, а також місця вчителя хімії ЗЗСО базової школи у динамічній системі.

16. Комунікація з іншими фахівцями та командний підхід до навчання дітей з особливими освітніми потребами.

17. Індивідуальне та стандартизоване оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими потребами.
18. Курикулум навчального та корекційно-розвивального процесів.
19. Складання індивідуального навчального плану.
20. Модифікація та адаптація курикулуму.
21. Загальна характеристика зарубіжних науково-практичних підходів щодо інклюзивної освіти дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку.
22. Аналіз досвіду країн Північної Америки та Європи щодо розвитку інклюзивної освіти дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку.
23. Аналіз досвіду країн пострадянського простору щодо розвитку інклюзивної освіти дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку.
24. Аналіз сучасних шляхів впровадження інклюзивної освіти у вітчизняній системі середньої школи.
25. Створення в ЗЗСО адаптованого корекційно-розвивального середовища, що забезпечує повноцінне включення та особистісну самореалізацію дітей з психофізичними порушеннями.
26. Особливості медико-психолого-педагогічного супроводу учнів середнього та старшого шкільного віку, які потребують корекції психофізичного розвитку.
27. Специфіка моніторингу індивідуальних досягнень учнів із психофізичними порушеннями в умовах інклюзивного навчання.
28. Підготовка педагогічних кадрів для реалізації інклюзивної освіти.
29. Поняття про освітнє, корекційне та інклюзивне середовище.
30. Роль корекційно-розвивального середовища у формуванні особистості учнів, які потребують корекції психофізичного розвитку.
31. Зміст, структура і роль корекційно-розвивального середовища у формуванні особистості учнів з порушеннями психофізичного розвитку.
32. Основні компоненти інклюзивного середовища: безбар'єрне фізичне і психічне середовище, нормативно-правове, фінансове та програмно-методичне забезпечення освітнього процесу; спеціальні умови навчання і виховання, які необхідні для повноцінного фізичного, психічного, естетичного та соціального розвитку, організаційні, кадрові та культурно-інформаційні ресурси навчально-виховного закладу, його науково-дослідницький і духовно-моральний потенціал; моніторингово-консультативний та корекційно-розвивальний компоненти.
33. Співробітництво з колегами: вчителями, психологами, логопедами, адміністрацією навчального закладу, асистентами вчителів та ін.
34. Розуміння роботи та ролі інших фахівців, а також місця також місця вчителя хімії ЗЗСО базової школи у динамічній системі.
35. Комунікація з іншими фахівцями та командний підхід до навчання дітей з особливими освітніми потребами.
36. Професійне співробітництво як одна з основних умов ефективного інклюзивного навчання і виховання учнів із психофізичними порушеннями.
37. Науково-методичне забезпечення інклюзивної освіти в практиці роботи ЗЗСО.

38. Професійна готовність майбутнього також місця вчителя хімії ЗЗСО базової школи до інклюзивної освіти.
39. Психолого-педагогічні особливості професійного співробітництва.
40. Організація професійного співробітництва в інклюзивному закладі.
41. Організація діяльності міждисциплінарної команди фахівців. Специфіка співробітництва різних фахівців в інклюзивному ЗЗСО.
42. Місце також місця вчителя хімії ЗЗСО базової школи у структурі професійного співробітництва.
43. Значення корекційно-педагогічного супроводу учнів, які мають особливі освітні потреби, в інклюзивних загальноосвітніх навчальних закладах.
44. Завдання і зміст корекційно-педагогічного супроводу в умовах інклюзивного навчання.
45. Алгоритм діяльності також місця вчителя хімії ЗЗСО базової школи у закладі з інклюзивним навчанням.
46. Модель корекційно-педагогічної діяльності також місця вчителя хімії ЗЗСО базової школи в освітньому просторі загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним навчанням.

УІІІ. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. Асистент вчителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О.В. Мартинчук, Ю. Н. Найда, під заг. ред. М. Ф. Войцехівського.-К.: ТОВ Видавничий дім „Плеяди”, 2015.-172с.
2. Данілавічюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч-метод. посіб./за ред. А. А. Колупасової. Київ : вид. гр. «А.С.К.», 2012. 360 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
3. Дмитрієва І. В. Командна взаємодія фахівців у процесі індивідуального супроводу дитини в умовах інклюзивного навчання : Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць. 2016. No 7. URL: <http://aqce.com.ua/vypusk-7-t-1-t-2/dmitrijeva-ivkomandna-vzajemodija-fahivciv-u-procesi-individualnogo-suprovodu-ditini-umovah-inkluzivnogo-navchannja.html> (дата звернення: 05.05.2019).
4. Єфімова С. М. Як зробити школу інклюзивною? Досвід проектної діяльності: метод. посіб. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2012. 152 с.
5. Інвалідність та суспільство: навч. посіб. / Байда Л., Красюкова – Еннс О. та ін.; під заг. ред. Л. Байди, О. Красюкової-Еннс. Київ : видавн. поліграф. Центр «Київський університет», 2012. 188 с.
6. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад: навч-метод. посіб. / Кол. авторів: Патрикеева О. О., та ін./ під заг. ред.. В. І. Шинкаренко. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 110 с.
7. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: навч.метод. посіб. / Кол. упорядників: Патрикеева О. О. та ін./ Під заг. ред. В.І. Шинкаренко. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2013. 96 с.
8. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посіб./ [Тоні Бут]; перекл. з англ. Київ.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015.190

URL:<http://www.ussf.kiev.ua/images/news/2015.09.03/2/IndexForInclusion.pdf> (дата звернення: 15.05.2019).

9. Інклюзивний клас : асистенти вчителя допомагають учням з особливими освітніми потребами. URL: <https://studway.com.ua/inklyuzivniyklas/> (дата звернення: 15.08.2019).

10. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ. посіб. / Тім Лорман, Джоана Блейз, Девід Харві, перекл. з англ., 2013.

11. Інклюзивне навчання: партнерські стосунки з родинами / Колупаєва А. та ін. Київ : Директор школи. Шкільний світ. 2011. № 10. С. 1, 20–25.

12. Інклюзивне навчання: організаційне, змістове та методичне забезпечення : навчально-методичний посібник / кол. авторів ; за заг. ред. С. П. Миронової. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. – 236 с.

13. Інклюзія [Електрон. ресурс] : коротка версія фільму. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=hnbLzK63-Hcö>

14. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі: навч-метод. посіб. /Сак Т. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011(Серія «Інклюзивна освіта»).

15. Інклюзивна освіта від А до Я: порадник для педагогів і батьків / укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. Київ, 2016. 68 с.

16. Інклюзивна освіта в теорії і практиці діяльності школи / Колупаєва А. та ін.. Київ : Директор школи. Шкільний світ. 2011. № 7. С. 17–22.

17. Колупаєва А. А., Данілявічюте Е. А., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навч-метод. посіб. / Колупаєва А. А., Данілявічюте Е. А., Литовченко С. В. Київ : вид. гр. «А.С.К.», 2012. 197 с.

18. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія /А. А. Колупаєва. Київ : Самміт-Книга, 2009. 272 с. (Інклюзивна освіта). Бібліогр.с. 240–269.

19. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: навч-метод. посіб. Київ, 2010. 96 с. (Серія «Інклюзивна освіта»)

20. Концепція розвитку інклюзивної освіти [Електронний ресурс] : наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 № 912 // Міністерство освіти і науки України : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу : http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189.

21. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-384 від 18.05.2012 р. «Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання».

22. Луценко І. В., Найда Ю. М. Диференційоване викладання: реалізація підходу URL:<https://www.slideshare.net/ippo-kubg/ss-30566945> (дата звернення: 03.08.2019).

23. Мартинчук О. В. Основи корекційної педагогіки : навчметод. посіб. для студ. напряму підг. «Дошкільна освіта». Вид. 2-ге. Київ./ ун-т ім. Бориса Грінченка, 2011. 288 с.

24. Методичні рекомендації «Особливості організації освітнього процесу у закладах освіти з інклюзивною формою навчання»: URL:<http://www.svyatoshinruo.kiev.ua/2018-02-23-07-43-52/2018-02-23-07-58-53/6740--q-> (дата звернення:13.08.2019).

25. Мінрегіон затвердив нові ДБН «Інклюзивність будівель і споруд». URL: <http://ud.org.ua/novini-ta-podiji/349-minregion-zatverdiv-novi-dbninklyuzivnist-budivel-i-sporud> (дата звернення:07.08.2019).

26. Навчально-методичний посібник «Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти : керівництво для тренерів», 2018. 174 с.

27. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za zag. red. H. M. Bibik Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017.

28. Огляд ролі асистентів учителів у канадських школах. Досвід провінцій Манітоба, Нова Шотландія та Альберта : посіб./ Чернобой Е., Красюкова-Еннз О.Київ : Паливода А. В., 2012. 32 с.

29. Організаційно-методичний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах ДНЗ. Навчально-методичний посібник / Компанець Н. М., Луценко І. В., Коваль Л. В. Київ : Видавнича група «Атопол», 2018. 100 с.

30. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навч-метод. посіб. / за заг. ред. М. А. Порошенко та ін. Київ, 28. 2018. 252 с.

31. Організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі : метод. посіб. / уклад. : О. В. Коган та ін. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 110 с.

32. Організація навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання [Електрон.ресурс] : Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-384 від 18.05.2012 // Міністерство освіти і науки України : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу : [old.mon.gov.ua/ua/ about-ministry/normative/1287-](http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/1287-)

33. Основи інклюзивної освіти : Навч. метод. посіб. / МОН молоді спорту України, НАПН України, Ін-т спец. Педагогіки/під заг.ред. А. А. Колупаєвої. Київ : вид. «А.С.К». , 2012. 308 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

34. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр : постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 545 // Кабінет Міністрів України: [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF>.

35. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки : підручник Ш 37. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 248 с.